

Bayburt Tarihi
(Tarih, Kültür, Yer Adları)

Yazar
Gülcan Memiş

ISBN: 978-625-7305-30-3

1. Baskı
Temmuz, 2021 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 396
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Őti.

Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafikerk@grafiker.com.tr
Web : grafikerk.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

HARİTA LİSTESİ	9
FOTOĞRAF LİSTESİ	11
ÖNSÖZ	15
KISALTMALAR	17
GİRİŞ	19
1. Bayburt'un Adı.....	19
2. Bayburt'un Tarihi Coğrafyadaki Yeri.....	23
3. Türk Hâkimiyetinden Önce Bayburt.....	26

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYBURT'UN TÜRK HÂKİMİYETİNE GEÇİŞİ

1.1. Büyük Selçuklular Dönemi.....	31	3
1.2. Saltuklular Dönemi.....	37	
1.3. Danişmendliler Dönemi.....	39	
1.4. Türkiye Selçukluları Dönemi.....	41	
1.5. İlhanlı Dönemi.....	46	
1.5.1. İlhanlı Hâkimiyetinde Bayburt'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yaşam.....	49	
1.6. Bayburt'ta Eretnalılar, Erzincan Beyliği ve Kadı Burhaneddin Devleti.....	52	
1.7. Akkoyunlular ve Karakoyunlular Hâkimiyetinde Bayburt.....	59	
1.7.1. Fatih'in Trabzon'u Fethinde Bayburt'un Yeri.....	64	
1.7.2. Otlukbeli Savaşı.....	66	
1.7.3. Akkoyunluların Yıkılışı ve Bayburt'ta Osmanlı-Safevi Mücadelesi.....	70	
1.8. Osmanlılar Dönemi.....	72	
1.8.1. Bayburt'un Osmanlılar Tarafından Fethi.....	72	
1.8.2. Yavuz Sultan Selim'in Şark Seferi.....	74	
1.8.3. Kanuni Sultan Süleyman Hakimiyetinde Bayburt.....	79	

1.8.4. II. Selim ve III. Murad Zamanında Bayburt.....	82
1.8.5. XVII. Yüzyıl'da Bayburt.....	84
1.8.6. XVIII. Yüzyıl'da Bayburt.....	87
1.8.7. XIX. Yüzyılda Bayburt.....	88
1.8.7.1. 1828/1829 Osmanlı – Rus Savaşı'nda Bayburt.....	88
1.8.7.2. 93 Harbi Öncesinde Bayburt.....	93
1.8.7.3. 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşında Bayburt.....	97
1.8.7.4. 1895 Yılında Bayburt'ta Ermeni Olayları.....	103
1.8.8. XX. Yüzyılın Başlarında Bayburt	109
1.8.8.1. Kanuni Esasi'nin Bayburt'taki Yankısı.....	112
1.8.8.2. Birinci Dünya Savaşı ve Kafkas Cephesi'nde Bayburt'un Rolü.....	114
1.8.8.3. Kafkas Cephesinin Kapanışı ve Bayburt'ta Ermeni Mezâlimi.....	125
1.9. Millî Mücadeleden Cumhuriyet'e Bayburt.....	133

İKİNCİ BÖLÜM

BAYBURT'TA MADDİ KÜLTÜR

2.1. CAMİLER.....	143
2.1.1. Bayburt Ulu (Cami-i Kebir) Câmî.....	144
2.1.2. Fahreddin Kutluğ Bey (Çayır yolu Köyü) Cami.....	151
2.1.3. Zahid Efendi Cami.....	154
2.1.4. Kadızâde Mehmed Çelebi Cami.....	157
2.1.5. Ketânci (Ketenci) Cami.....	158
2.1.6. Veysel Efendi Cami.....	161
2.1.7. Tuzcuzâde Cami.....	162
2.1.8. Hınzeverek Cami (Kara İbrahim Paşa Cami).....	162
2.1.9. Konursu Ulu Cami.....	165
2.1.10. Aydın tepe Merkez Cami.....	168
2.1.11. Dağçatı Köyü Cami.....	170
2.1.12. Milehi Köyü Cami.....	171
2.1.13. Sultan Süleyman Cami.....	171
2.1.14. Yeni (Yakutiye) Camii.....	173
2.1.15. Ahşap Minareli Cami.....	174

2.2. MESCİTLER.....	174
2.3. İMARET.....	174
2.3.1. Ferruḫşad Bey İmâreti.....	175
Ferruḫşad Bey Cami.....	175
Pulur (Gökçedere) Ferruḫşad Bey Medresesi.....	178
Pulur (Gökçedere) Ferruḫşad Bey Hamamı.....	180
2.4. MEDRESELER.....	182
2.4.1. İlhanlı Dönemi Medreseleri.....	183
2.4.2. Osmanlı Dönemi Medreseleri.....	187
2.4.3. Köy Medreseleri.....	188
2.5. ZAVİYELER.....	189
2.5.1. Abdulvehhab Gazi Zâviyesi.....	190
2.5.2. Ahi Ahmedî Zencânî Zâviyesi.....	190
2.5.3. Burnaz Köyü Zaviyesi.....	191
2.5.4. Cünceği Köyü Hacı Bey Zaviyesi.....	192
2.5.5. Gözi Süfla Zaviyesi.....	192
2.5.6. Seyyid/Seydi Ahmed Bey Zaviyesi.....	192
2.5.7. Seyyid / Seydi Yakub Zaviyesi.....	192
2.5.8. Seyyid / Seydi Salih Zaviyesi.....	193
2.5.9. Sultan Fakih Zaviyesi.....	193
2.5.10. Sultan Fahri Zaviyesi.....	194
2.5.11. Haydârihâne Zaviyesi.....	194
2.5.12. Şeyh Hayran Zaviyesi.....	195
2.5.13. Kırzı-yı Süflâ “Hâce Yakut” Zaviyesi.....	195
2.5.14. Şeyh Mehmed /Kop Zaviyesi.....	195
2.5.15. Kutluğ Bey/Hacı Bey Zaviyesi.....	196
2.5.16. Lorî-yı Süflâ (Aşağı Lori- Yazıbaşı) Köyü Zaviyeleri ..	197
2.5.17. Şehid Osman Zâviyesi.....	197
2.5.18. İlyas Şeyh Zaviyesi.....	197
2.6. TÜRBELER VE MEZAR TAŞLARI.....	198
2.6.1. TÜRBELER.....	198
2.6.1.1. Abdülvehhab Gazi Türbesi.....	198
2.6.1.2. Ahi Ahmedî Zencanî Türbesi.....	200
2.6.1.3. Çağırkanlı Dede Türbesi.....	202

2.6.1.4. Dede Korkut/Ali Baba Türbesi.....	203
2.6.1.5. Ekmeleddin Baberti (Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el- Bâbertî er- Rûmî el- Mısrî).....	205
2.6.1.6. Şehit Osman Tepesi Türbeleri.....	206
2.6.1.7. Seydi Yakub Türbesi.....	208
2.6.1.8. Yakub Abdal Türbesi.....	210
2.6.1.9. Kutluğ Bey Türbesi.....	211
2.6.1.10. Yanbaksı (Anonim) Kümbeti.....	213
2.6.1.11. Oslu Baba Türbesi.....	214
2.6.1.12. İmaret Tepesi Türbesi.....	217
2.6.2. MEZAR VE MEZAR TAŞLARI.....	218
2.6.2.1. Selçuklu Mezar Taşları.....	219
2.6.2.2. Bamsı Beyrek'in (Bey Böyrek) Mezarı.....	220
2.6.2.3. Salur Kazan'ın Mezarı.....	221
2.6.2.4. Uruz Bey'in Mezarı.....	222
2.6.2.5. Danişment Köyündeki Mezar Kitabeleri.....	223
2.6.2.6. Sadrü's Şeri'a'nın Mezarı.....	225
2.6.2.7. Şeyh Hayran'ın Mezarı.....	226
2.6.2.8. Afganistanlı Şeyh Haydar Hakani'nin Mezar.....	227
2.6.2.9. 1308 Tarihli Bir Kitabe.....	228
2.6.2.10. Ahi Ahmed-î Zencani Türbesi'nin Bahçesindeki Sandukalar.....	229
2.7. HANLAR.....	230
2.7.1. Bayburt Bedesteni (Taşhan).....	233
2.8. ÇARŞI VE PAZAR.....	235
2.9. KÖPRÜLER.....	237
2.9.1. Çoruh (Çarşı) Köprüsü.....	237
2.9.2. Korgan Köprüsü.....	238
2.9.3. Kemer Köprü.....	240
2.9.4. Balkaynak (Hadrak) Köprüsü.....	241
2.9.5. Varzahan Köprüsü.....	241
2.10. HAMAMLAR.....	242
2.10.1. Bent Hamamı.....	243
2.10.2. Şingâh Hamamı.....	245

2.10.3. Paşaoğlu (Kondolot) Hamamı.....	246
2.10.4. Çarşı (Meydan) Hamamı.....	247
2.11. TARİHİ ÇEŞMELER.....	248
2.11.1. Veysel Efendi Çeşmesi	248
2.11.2. Kırk Çeşmeler.....	249
2.11.3. Hafız Ağa Çeşmesi.....	250
2.11.4. Paşaoğlu (Kondolotlar-Tuzcuzâde) Çeşmesi.....	251
2.11.5. Dağçatı Köyü Çeşmesi.....	252
2.11.6. Konursu Cami Çeşmesi.....	252
2.12. KALELER.....	253
2.12.1. Bayburt Kalesi.....	253
2.12.2. Sarıhan Kalesi	262
2.12.3. Bayrampaşa Kalesi.....	263
2.12.4. Kitre Kalesi.....	263
2.12.5. Kapılı Kalesi.....	264
2.12.6. Aydıntepe Kalesi.....	264
2.13. SİKKELER.....	264

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAYBURT VE YÖRESİNİN YER ADLARI

3.1. YER ADLARININ ÖNEMİ.....	269
3.2. KÖY ADLARI.....	270
3.2.1. Türklere Ait Boy, Soy, Oymak ve Şehir Adları.....	271
3.2.2. Tarihi Adlar.....	284
3.2.3. Kişi Adları.....	285
3.2.4. Totemik İzler Taşıyan Bazı Köy Adları.....	293
3.2.5. Orta Asya Kültürü ile Bağlantılı Yer Adları.....	393
3.2.6. Coğrafi özellikler ve doğa olayları ilgili isimler.....	301
3.2.7. Mitolojik Yer İsimleri.....	308
3.2.8. Hayvanlar ve Hayvancılıkla İlgili Yer Adları.....	309
3.2.9. Kültürümüzü Yansıtan Yer Adları.....	310
3.2.10. Meslek Adları.....	314
3.2.11. Bitki ve Meyve Adları	315
3.2.12. Diğer yer adları.....	317

3.3. MAHALLE ADLARI	318
3.3.1. Bayburt Mahalle Adları.....	321
SONUÇ	327
KAYNAKÇA	331
EKLER	361
DİZİN	373
ÖZGEÇMİŞ	391

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Otlukbeli Muharebesi - 11 Ağustos 1473	69
Harita 2: Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferindeki yol güzergâhı.....	74

FOTOĞRAF LİSTESİ

Eymür Köyü, Oğuz beylerine ait mezarlık.....	36
Eymür Köyü'nde Oğuz beylerinden birine ait olduğu düşünülen mezar.....	36
Erzurum Yakutiye Vakfiyesinden Bir Kesit.....	47
1900 yılında Bayburt.....	110
Alemderzâde Mehmed Tevfik (Çoruh).....	137
Abdullah Ağazâde Zâhid.....	137
Bayburt Ulu Cami.....	145
Ulu Cami Minare.....	145
Ulu Cami-Son cemaat yerindeki kitabeler.....	146
Ulu Cami-Şerefe altındaki çiniler.....	147
Ulu Cami-Pabuçta yer alan çiniler.....	147
Ulu Cami-Orta sahandan görünüm.....	149
Fahredden Kutluğ Bey -son cemaat yerindeki kitabe.....	152
Fahredden Kutluğ Bey Cami - Minare kitabesi.....	152
Fahredden Kutluğ Bey Cami.....	152
2015 yılında Zahit Efendi Cami.....	155
Zahid Efendi Cami ve kadınlar mahfili.....	156
Ketenci (Şingah) Cami.....	159
Veysel Efendi Cami ve çeşmesi.....	161
Veysel Efendi Cami - iç giriş kapısı.....	161
Hınzaverek (Kara İbrahim Paşa) Cami.....	163
Hınzaverek (Kara İbrahim Paşa) Cami -Mihraptan görünüm.....	163
Hınzaverek (Kara İbrahim Paşa) Cami -Caminin giriş kapısı.....	163
Konursu Ulu Cami.....	165
Konursu Ulu Cami-Kuş evi.....	166
Konursu Ulu Cami'ye ait kitabe.....	167
Konursu Ulu Cami -Ay ve yıldız motifi.....	167
Konursu Ulu Cami- Kırilangıç tavan mimarisi.....	167

Aydıntepe Merkez Cami.....	168
Aydıntepe Cami- giriş kapısı.....	169
Dağçatı Köyü Cami.....	170
Dağçatı Köyü Cami -Kalem işli süslemeler.....	170
Yeni Cami.....	173
Ferruḫşad Bey Cami.....	176
Ferruḫşad Bey Cami- kitabe.....	176
Pulur Medresesi.....	178
Medresede ocak ve raf uygulaması.....	179
Ferruḫşad Bey Hamamından bölümler.....	180
Ferruḫşad Bey Hamamı.....	181
Ferruḫşad Bey Hamamı.....	182
Ferruḫşad Bey Hamamı bir bölüm.....	182
Abdülvehhab Gazi Türbesi.....	199
Abdülvehhab Gazi Türbesi-yeni.....	200
Ahi Ahmed-î Zencanî Türbesi.....	202
Dede Korkut Türbesi.....	204
Ekmeleddin Baberti Türbesi.....	205
Şehit Osman Gazi ve Kız Kardeşinin Türbesi.....	206
Seydi Yakub Türbesi.....	209
Yakub Abdal Türbesi.....	210
Kutluğ Bey Türbesindeki mezarlar.....	212
Kutluğ Bey Türbesi.....	213
Yanbaksı Kümbeti.....	214
Oslu Baba Türbesi.....	215
Oslu Baba mezar taşı.....	216
Oslu Baba Türbesi -Mihrap.....	216
Şehit Osman Tepesi'ndeki sandukalardan biri.....	219
Bamsı Beyrek'in Mezarı.....	221
Salur Kazan'ın mezar taşı.....	222
Uruz Bey'e ait mezar taşı.....	223
Sadrü's Şerî'a'nın Mezarı.....	226
Şeyh Hayran Hazretlerinin Mezarı.....	227
Şeyh Haydar Hakani'nin Mezarı.....	228
Kandil Motifli Sanduka.....	229

Sanduka'dan genel görünüm.....	229
Bedesten giriş kapısı.....	234
XIX. Yüzyılda Bayburt Çarşısı.....	235
Günümüzde Bayburt Çarşısı.....	236
Çoruh Köprüsü.....	237
Korgan Köprüsü.....	239
Gümüşdamla Köyü Kemer Köprü.....	240
Uğrak (Varzahan) Köprüsü.....	241
Uğrak (Varzahan) Köprüsü.....	242
Bent Hamamı.....	244
Bent Hamamı iç görünüm.....	244
Bent hamamı Planı (Ara Altun'dan).....	245
Hamamdan görünüm.....	245
Şingâh Hamamı planı (Ara Altun'dan).....	246
Hamam giriş kapısı.....	246
Kondolot Hamam'ından genel görünüm.....	246
Çarşı Hamam'ından görünüm.....	247
Hamam Kurnası.....	247
Veysel Efendi Cami Çeşmesi.....	248
Çeşme Planı.....	248
Kırk Çeşmeler.....	249
Kırk Çeşmeler-Tavan Mimarisi.....	250
Hafız Ağa Çeşmesi.....	251
Çeşme Planı.....	251
Paşaoğlu (Kondolotlar) Çeşmesi.....	251
Paşaoğlu Çeşmesinin Planı.....	251
Dağçatı Köyü Eski Çeşmesi.....	252
Eski ve yeni çeşme yan yana.....	252
Konursu Ulu Cami Çeşmesi.....	252
Konursu Ulu Cami Çeşme Kitabesi.....	252
Bayburt Kalesi.....	254
Bayburt Kalesi'nden Bir Kitabe.....	255
Bayburt Kalesi'ndeki 1213 tarihli kitabe.....	256
Bayburt Kalesi.....	259
Bayburt Kalesi'ndeki kilise kalıntısı.....	261

Bayburt Kalesi- Çini Yuvaları.....	261
Bayram Paşa Kalesi.....	263
Anadolu Selçuklu Sikkesi.....	264
Sultan Alaaddin Eretna adına darb edilen gümüş sikke.....	266
Eretna-Gıyaseddin Mehmed'e ait sikkenin ön yüzü.....	266
Gıyaseddin Mehmed'e ait sikkenin arka yüzü.....	267
Yavuz Sultan Selim adına Bayburt'ta darb edilen sikke.....	267

ÖNSÖZ

Anadolu'nun Kuzeydoğusu'nda ve tarihi İpek Yolu güzergâhı üzerinde yer alan Bayburt, 1071 Malazgirt Zaferi sonrasında Türkmenlerin yoğun olarak iskân ettiği şehirlerden birisi olmuştur. Selçuklu, Saltuklu, Danişmendli, İlhanlı, Akkoyunlu ve Osmanlı hakimiyeti altında kalan Bayburt, yalnız siyasi alanda değil kültürel alanda da tarihi bir şehir olma özelliğini yansıtmaktadır. Bu yüzden, Bayburt Tarihi hakkında şimdiye kadar pekçok araştırma ve yayınlar yapılmıştır. Buna rağmen yine de Bayburt Tarihi ile ilgili karanlıkta kalmış birçok noktayı açıklığa kavuşturmak için böyle bir araştırmayı kendimize konu olarak seçtik.

Bu araştırma giriş ve sonuç dışında üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Bayburt'un adı, tarihi coğrafyası ve ayrıca Türk yerleşmesinden önceki siyasi tarihi genel olarak incelenmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde, Bayburt'un siyasi tarihi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde Türk yaşantısının yankısı olan maddi kültür unsurları belirli bir yöntem ve sınırlar içerisinde tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede 2015 ve 2019 yıllarında Bayburt şehrinin kültür varlıklarını tespit etmek için saha çalışmaları yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Bayburt'ta yer alan köy ve mahalle isimlerinin Türk Tarihi ve Kültürü içindeki yeri irdelenmiştir. Devamında da bu çalışmada elde edilen sonuçlar araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Bu kitap, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yeni Çağ Tarihi alanında kapsamlı araştırmalar neticesinde 2018 yılında tamamladığım *Bayburt Tarihi (Tarih, Kültür, Yer Adları)* adlı yüksek lisans tezimin tekrar gözden geçirilmesi sonucunda hazırlanmıştır. Bu eserin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden kıymetli ve saygıdeğer hocam, Dr. Öğretim Üyesi Recep Yaşa'ya değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eserin kültür varlıkları bölümüne katkılarından dolayı değerli hocam Şeyh Edebalı Üniversitesi Tarih Bölümü

Öğretim Üyesi Doç. Dr. Vedat Turğut'a, bazı eserlerin Arapça-Türkçe çevirilerinde yardımlarını esirgemeyen Bingöl Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Araştırma Görevlisi İbrahim Hızıroğlu'na teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Çalışmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen eşim Bilal'e, oğlum Metehan'a ve anneme şükranlarımı sunarım.

Gülcan MEMİŞ
Haziran-2021